

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allanzarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasini dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrarov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablalulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbar Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktram Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinov , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'рни va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbeyevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

O'ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT BOZORI NAZARIY TAHLILI

Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bozor atamasini bir qancha tarixiy davrlardan toki hozirgacha keltirilgan bir nechta ta'riflari taqqoslangan va eng maqbul to'g'ri ta'rif keltirilgan. Shuningdek, oziq-ovqat bozorining funksiyalari, turlari va xususiyatlari o'rganilgan va ular xususida ilmiy fikr mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Bozor, oziq-ovqat bozori, qishloq xo'jaligi, savdo-sotiq, narx.

Abstract: This article compares several definitions of the term market from several historical periods until now, and presents the most appropriate and correct definition. Also, the functions, types and features of the food market were studied and scientific opinions were made about them.

Key words: Market, food market, agriculture, trade, price.

Аннотация: В этой статье сравниваются несколько определений термина "рынок" из нескольких исторических периодов до настоящего времени и представлено наиболее подходящее и правильное определение. Также были изучены функции, виды и особенности продовольственного рынка и высказаны о них научные заключения.

Ключевые слова: Рынок, продовольственный рынок, сельское хозяйство, торговля, цена.

KIRISH

Aholining faol o'sishi, resurslar uchun kurashning kuchayishi, oziq-ovqat va ichimlik suvi taqchilligi muammosining keskinlashuvi bilan tavsiflangan jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida optimal oziq-ovqat bozorini shakllantirish va uni boshqarishning samarali vositalaridan foydalanish O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini yetarli darajada ta'minlash ustuvor vazifadir. Optimal oziq-ovqat bozori aholini zarur miqdorda, sifatli va assortimentdagi oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashi kerak. Shu bilan birga, don, shakar, sariyog', sut, go'sht va boshqalar kabi an'anaviy oziq-ovqat mahsulotlari tarkibida mahalliy mahsulotlarning ulushi kamida 70–80 foizni tashkil etishi kerak. Biroq bu shartni ta'minlash uchun ishlab chiqarishni intensivlashtirish, mahsulotlarning raqobatbardoshligi va agrobiznesning rentabelligini oshirish, ishlab chiqarish, ijtimoiy va bozor infratuzilmasini rivojlantirish yo'nalishida iqtisodiyotning agrar sektorini isloh qilish jarayonlarini jadallashtirish, qishloq joylari va agrosanoat majmuasida tadbirkorlikni rag'batlantirishni kuchaytirish zarur. Ichki oziq-ovqat bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini belgilash uchun uning mohiyati va iqtisodiy tizimdagi o'rnini aniqlash zarur. Tarixan bozorning paydo bo'lishi ommaviy mehnat taqsimoti va tovar ishlab chiqarishning rivojlanishi bilan bog'liq. Ijtimoiy mehnat taqsimotining chuqurlashishi natijasida xo'jalik yuritishning tabiiy shakllardan tovar shakllariga o'tish davrida ayirboshlash munosabatlari rivojlanib, ayirboshlash mahsuloti shaklidan tovar ayirboshlash shakliga aylanishi- bozor deb ataladi.

ADABIYOTLAT TAHLILI

Dastlab bozor deganda ayirboshlash, savdo-sotiq, biznes bitimi uchun odamlarning yig'ilishi tushunilgan. Ushbu tushuncha odamlar o'rtasidagi har qanday savdo munosabatlariga murojaat qilish uchun ishlatilgan. Voytov A. G., Kovalchuk V. M., Bobrov V. Ya asarlari asosida uning paydo bo'lish vaqtini o'rganib chiqib, "bozor" atamasi bozor munosabatlarining paydo bo'lishi bilan birga paydo bo'lgan, ya'ni taxminan 10–12 ming yil oldin paydo bo'lgan deb ta'kidlash mumkin ^[1; 2; 3]. Hunarmandchilik va shaharlarning yanada rivojlanishi bilan bozorning mohiyati kengayib, savdo operatsiyalarini amalga oshirish uchun aniq belgilangan joy mazmuniga ega bo'ladi. Qadimgi yunon mutafakkiri Anaxarsisning bozor bir-birini aldash va talon-taroj qilish uchun maxsus belgilangan joy ekanligini ta'kidlagan fikri qiziqdir ^[4, b. 87]. Fransuz iqtisodchisi, siyosiy iqtisodning matematik

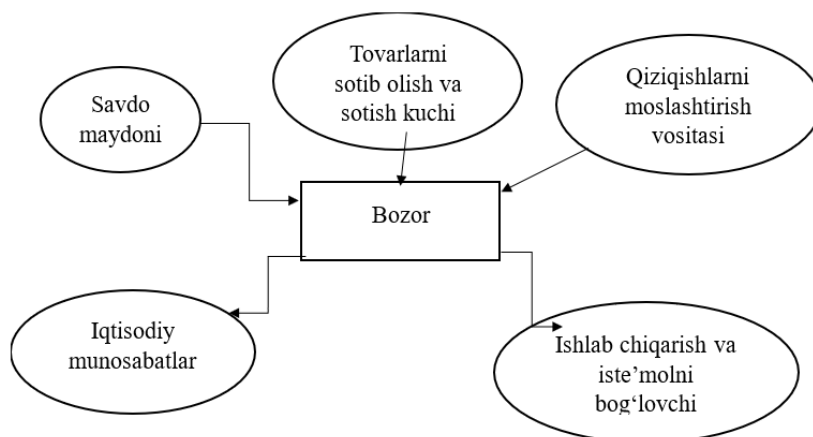
yo'nalishi asoschisi Ogust Kurno "bozor" tushunchasiga biroz yangi ma'noni berdi va u "iqtisodchilar bozor" atamasi bilan biron bir o'ziga xos bozor maydonini emas, balki bozorni nazarda tutadi, deb ta'kidlaydi. Qaysidir mahsulotlar sotib olinadi va sotiladi, lekin umuman olganda, xaridorlar va sotuvchilarning bir-biri bilan munosabatlari shunchalik erkin bo'lgan har qanday sohada bir xil tovarlarning narxlariga osongina va tez tenglashishga moyildir". Bu tushuncha, sotuvchi va sotib oluvchining talablari va istaklari bilan bog'liq bo'lib, ularning o'zaro munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi [6, b. 6]. Zamonaviy iqtisod fani "bozor" tushunchasining yagona ta'rifini ajratib ko'rsatmaydi. G'arb va mahalliy fanlar bunday kontsepsiyaning turli xil talqinlarini taqdim etadi, uning turli tomonlarini ta'kidlaydi. Shunday qilib, amerikalik iqtisodchi M. Fridman "bozor"ni ishtirokchilarning harakatlarini muvofiqlashtirish, ularga tanlash erkinligini ta'minlovchi deb hisoblaydi [7, b. 24]. P. Samuelsonning fikricha, "bozor xaridorlar va sotuvchilarning o'zaro ta'sirida tovar narxi va miqdorini aniqlash mexanizmi" [8, b. 33]. Galchinskiy A. S. ning fikri bilan bog'liq bo'lib, u bozorni narxlar tizimi orqali odamlarning xilma-xil faoliyatini muvofiqlashtirish mexanizmi deb biladi [11, 157-bet]. Shuni ta'kidlash kerakki, ba'zi iqtisodchilar bozor toifasini belgilab, zamonaviy barter operatsiyalarining ajralmas qismi sifatida o'z e'tiborini narxga qaratadilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada belgilangan maqsad va vazifalarni hal qilish uchun iqtisodiy hodisalarni bilishning dialektik usulidan foydalanilgan, ya'ni tadqiqotning asosiy tushunchalarining mohiyatini oydinlashtirishga imkonni beragan. Ichki oziq-ovqat bozorlari rivojlanishining miqdoriy xususiyatlarini belgilovchi ko'rsatkichlarni solishtirishda esa qiyosiy usuldan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

"Bozor" tushunchasining ta'rifiga turli yondashuvlarni tahlil qilgandan so'ng, ko'pchilik iqtisodchilar ushbu atamani 1.1-rasmda keltirilgan besh jihatdan ko'rib chiqadilar.

1.1.rasm: Ko'p o'lchovlilik "bozor" tushunchasi

Oziq-ovqat bozorining mohiyati va ahamiyatini to'liqroq tushunish uchun uning iqtisodiy tizimdagi funksiyalarini ko'rib chiqish kerak. Ko'pchilik tadqiqotchilar bozorning quyidagi asosiy funksiyalarini ajratib ko'rsatadilar [12; 13]:

1. **Normativ.** Bozor talab va taklif o'rtasidagi munosabatlarni muvozanatlashtiradi, muvozanat narxning o'rnatilishini ta'minlaydi. Bunda ishlab chiqarish hajmi jami ehtiyojlarni qondiradi, iqtisodiyotning turli soha va tarmoqlari o'rtasida, iste'mol va jamg'arish, samarali talab va taklif o'rtasida zarur nisbatlar shakllanadi, takror ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligi o'rnatiladi.
2. **Nazorat qilish.** Bozor iste'molchilarga ishlab chiqarishni nazorat qilishga yordam beradi, narxlarini tenglashtirishga yordam beradi, ijtimoiy zarur mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantiradi va jamiyat uchun keraksiz tovarlar ishlab chiqarishni oldini oladi.
3. **Axborot.** Turli narxlarda va boshqalardan foydalanish signallari, bozor barcha xo'jalik yurituvchi subyektlarni real ishlab chiqarish xarajatlarining holati, bozorga yetkazib berilayotgan ijtimoiy zarur tovarlarning sifati, miqdori va assortimenti to'g'risida obyektiv ma'lumotlar bilan ta'minlaydi. Bu ma'lumotlar xo'jalik yurituvchi subyektlarga bozor talablari asosida o'z ishlab chiqarishini yo'lga qo'yishga yordam beradi. Ishlab chiqaruvchilarni iste'molchi ehtiyojlarini o'zgartirish to'g'risida ogohlantirish, bozor assortimentni o'zgartirishga, mahsulot sifatini yaxshilashga, individual xarajatlarni kamaytirishga, ya'ni ishlab chiqaruvchilarni iste'molchi talablariga moslashtirishga yordam beradi.

4. **Narx belgilash.** Bozor nihoyat mahsulot va xizmatlar tannarxini, ularni amalga oshirish va mehnat mahsulini tovarga aylantirishni belgilaydi.
5. **Rag'batlantiruvchi.** Narxlar yordamida bozor ishlab chiqaruvchilarni aynan iste'molchilarga zarur bo'lgan tovar va xizmatlarni yaratishga, innovatsiyalar, ilg'or asbob-uskunalar, texnologiyalarni joriy etishga, ishlab chiqarish jarayonini shunday tashkil etishga undaydiki, bunda individual xarajatlar kamayadi, mahsulot raqobatbardoshligi oshadi va uning sifatli iste'mol xususiyatlari yaxshilanadi. Boshqacha aytganda, bozor iqtisodiy manfaatlarni harakatga keltiradi, unumli, samarali mehnat uchun motivatsiya yaratadi, bu esa yuqori yakuniy natijalarni ta'minlaydi.
6. **Reproduktiv.** Bozor ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonining bevositaligini ta'minlaydi, milliy xo'jalik tizimini yagona subyektga aylantiradi, tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantiradi, milliy iqtisodiyotning jahon xo'jaligiga integratsiyalashuviga yordam beradi.
7. **Tarqatish.** Bozorning bu funksiyasi shundan iboratki, xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan olinadigan daromadlar asosan ishlab chiqarish omillari uchun to'lovlar bo'lib, bu omil bo'yicha bozor bahosiga bog'liq. Bozor bahosi tovar ishlab chiqaruvchilarning daromadlarini farqlash orqali bozor ishtirokchilarining daromadlari bo'yicha kambag'al va boylarga ijtimoiy tabaqalanishiga olib keladi.
8. **Salomatlik (sanatsiya funksiyasi).** Bozor raqobat yordamida ijtimoiy ishlab chiqarishni iqtisodiy samarasiz va nomaqbul xo'jalik yurituvchi subyektlardan ozod qiladi va istiqbolli, samarali va jamiyat uchun foydali ishlab chiqaruvchilar uchun keng imkoniyatlar ochadi.

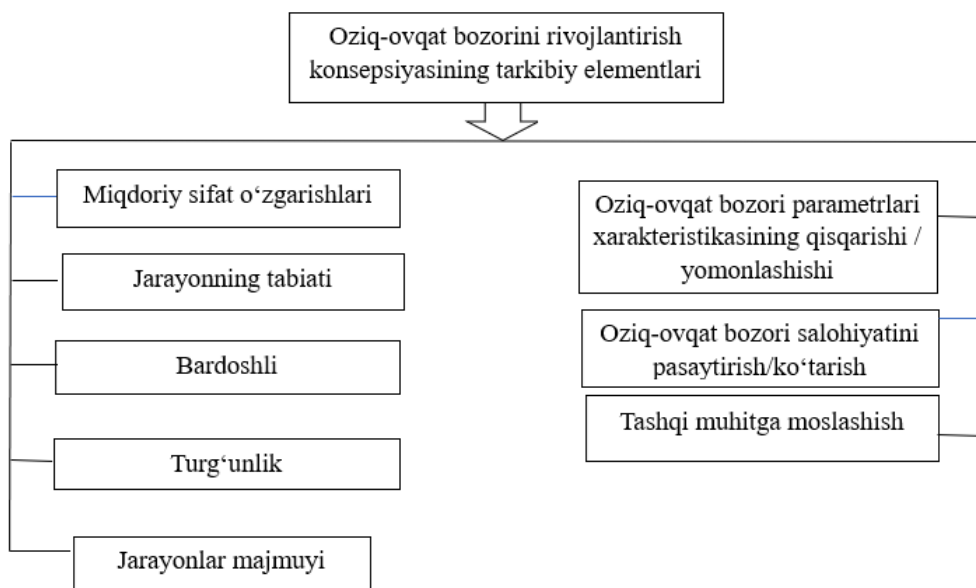
Bozor-bozor munosabatlarining tashuvchilari, ya'ni bozor subyektlari, ya'ni davlat, davlat, jamoat, kooperativ, xususiy, qishloq xo'jaligi va sanoat korxonalari, birlashmalar, yaxlit tuzilmalar, turli muassasalar va tashkilotlar, xususiy uy xo'jaliklari va fuqarolarning mavjudligini anglatadi. Bozor munosabatlarining obyektlari mehnat natijalari (ishlab chiqarish vositalari, iste'mol tovarlari, xizmatlar, uy-joy, ilmiy g'oyalar va boshqalar), mehnat, qimmatli qog'ozlar, valyutadir Bozor munosabatlari obyektlarini hisobga olgan holda bozor iste'mol tovarlari bozori va xizmatlar bozoriga bo'linadi. Tadqiqot obyekti hisobga olgan holda, bizni iste'mol tovarlari bozori qiziqtiradi, chunki u oziq-ovqat bozorini o'z ichiga oladi.

Oziq-ovqat bozori jamiyatning ijtimoiy barqarorligini, xalq farovonligini shakllantiruvchi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning borishini va iqtisodiyotning agrar sektoridagi umumiy vaziyatni belgilaydi. "Oziq-ovqat bozori" atamasini talqin qilishda ko'plab yondashuvlar mavjud. Ularning barchasi bir-birini to'ldiradi va birgalikda bir butunni tashkil qiladi. N. V. Karpenkoning ta'kidlashicha, oziq-ovqat bozori iqtisodiy kategoriya sifatida xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasida oziq-ovqat mahsulotlarini sotish va sotib olish bo'yicha rivojlanadigan munosabatlar yig'indisi, ma'lum bir oziq-ovqat mahsulotiga talab, taklif va narx shakllanadigan joy. Shu bilan birga, shuni ta'kidlaymizki, olim oziq-ovqat bozorini talqin qilar ekan, asosiy e'tiborni tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi munosabatlarga qaratadi, oziq-ovqat bozori esa barcha iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarning munosabatlarini o'z ichiga oladi. Ya'ni xo'jalik yurituvchi subyektlar bo'ladimi yoki yo'qmi. Z. M. Ilyinaning fikr juda qiziqarli, ya'ni oziq-ovqat bozori – bu to'liq va ishonchli ma'lumotlar asosida bir-biri bilan almashinadigan oziq-ovqat mahsulotlarini erkin o'zaro ta'sir qiluvchi ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilarni birlashtirgan iqtisodiy tizim, bu esa tenglashtirish va xarajatlarni kamaytirishga olib keladi. Oziq-ovqat bozori subyektlari har doim ham to'liq va ishonchli ma'lumotlarga ega bo'lavermaydi, aksincha, oziq-ovqat mahsulotlarining sifati va holati to'g'risidagi ma'lumotlar ko'pincha yashirin va buzib ko'rsatiladi.

"Oziq-ovqat bozori" atamasini tahlil qilish natijasida boshqa ta'riflarda oziq-ovqat bozoriga xos bo'lgan umumiy xususiyatlarni ajratib ko'rsatish kerak. Oziq-ovqat bozori ta'rifida oziq-ovqat mahsuloti tushunchasi paydo bo'lishi odatiy holdir, ya'ni oziq-ovqat bozori tizim (tashkiliy yoki iqtisodiy) yoki munosabatlar majmuasi yoki o'zaro ta'sir doirasi sifatida qaraladi. Bozor munosabatlari subyektlari sanab o'tilgan ta'rifda esa aniq yoki bilvosita shaklda almashinuv elementi mavjud. Biroq, ko'p ta'riflarda davlatni oziq-ovqat bozorini tartibga solishning muhim subyekti sifatida hisobga olmaydi. Shularni hisobga olib, biz muallifning "Oziq-ovqat bozori – sotuvchilar va xaridorlar o'rtasidagi qishloq xo'jaligi xom ashyosi va oziq-ovqat mahsulotlarini sotish, ayirboshlash, talab va taklif muvozanatini ta'minlash, shuningdek, tartibga solish ta'siri ostida bozor subyektlari manfaatlarini muvozanatlash bo'yicha iqtisodiy munosabatlar tizimi" ta'rifini qabul qilmoqchimiz. Demak, oziq-ovqat bozorini o'rganishda mantiqiy qadam "oziq-ovqat bozorini rivojlantirish" tushunchasining mohiyatini tushunishdir.

Falsafada "rivojlanish" atamasi "o'zgarish" va "harakat" tushunchalari orqali ta'riflanadi. O'zgarish – bu narsalarning, hodisalarning bir holatdan ikkinchi holatga o'tishi, harakat esa ularning mazmunidan qat'i nazar, dunyoda sodir bo'layotgan barcha jarayonlarni qamrab oladigan umumiy o'zgarishdir. Demak, rivojlanish – bu umuman o'zgarishning ma'lum bir shakli, moddiy obyektlardagi muntazam, qaytarib bo'lmaydigan, sifatli o'zgarishlarga qaratilgan harakatning alohida turi. Shu bilan birga, biz ta'kidlaymizki, rivojlanish – bu shunday harakat bo'lib, uning davomida allaqachon mavjud bo'lgan xususiyatlar, qandaydir tizim holati o'zgarishi emas, balki ilgari mavjud bo'lmagan yangi xususiyatlar, yangi sifat (bir narsaning mohiyati) ham sodir bo'ladi.

Rivojlanish kontsepsiyasining mohiyatini tushunish bo'yicha turli nuqtayi nazarlarni tahlil qilib, biz oziq-ovqat bozorini rivojlantirish kontsepsiyasi 1.2.rasmda keltirilgan sakkizta asosiy komponentni o'z ichiga olishi kerak degan xulosaga keldik.

1.3-rasm: Oziq-ovqat bozorini rivojlantirish kontsepsiyasining tarkibiy elementlari

Oziq-ovqat bozorini rivojlantirish kontsepsiyasining har bir tarkibiy qismlarini qisqacha tavsiflab, shuni ta'kidlaymizki, oziq-ovqat bozorining rivojlanishi uning asosiy parametrlari xususiyatlarining yaxshilanishi yoki yomonlashishiga olib keladigan miqdoriy va sifat o'zgarishlarining mavjudligini nazarda tutadi. Shunday qilib, oziq-ovqat bozorini rivojlantirish kontsepsiyasi doirasida biz makon va vaqt ichida sodir bo'ladigan va oziq-ovqat mahsulotlarining xususiyatlarining yaxshilanishi yoki yomonlashishiga olib keladigan miqdoriy va sifat o'zgarishlarining uzoq muddatli, doimiy bo'lmagan to'plamini tushunishni taklif qilamiz. Oziq-ovqat bozorining asosiy parametrlari, tashqi sharoitlarning o'zgarishiga moslashish jarayonida uning salohiyatining oshishi yoki kamayishiga olib keladi.

Yuqoridagi tasniflarga asosan quyidagi yakuniy xulosalarga kelishimiz mumkin. Iste'molchilar uchun tovarlarning arzonligi printsipligiga ko'ra, oziq-ovqat bozorlari quyidagi turlarga bo'linadi. Ijtimoiy oziq-ovqat bozorlari (bularga fuqarolarning eng kam iste'mol savatiga kiruvchi oziq-ovqat mahsulotlari kiradi), o'rta sinf uchun oziq-ovqat bozorlari, o'rtacha narxlar toifasiga kiruvchi oziq-ovqat bozorlari va elita mahsulotlarning oziq-ovqat bozorlari (ekzotik va qimmatli tovarlar).

Iste'molchi turiga qarab, biz oziq-ovqat bozorlarini ommaviy iste'mol mahsulotlari bozorlari, bir martalik mahsulotlar bozorlari, bolalar ovqatlari bozorlari, dorivor mahsulotlar bozorlari, tibbiy va profilaktik oziq-ovqat mahsulotlari bo'lishni taklif qilamiz. Oziq-ovqat bozori bozor iqtisodiyotining quyidagi umumiy tamoyillari asosida ishlaydi: tadbirkorlik erkinligi, iste'molchiga yo'naltirilganlik, iste'molchi tanlash erkinligi, raqobat va shaxsiy tegishlilik. Biroq, oziq-ovqat bozori iqtisodiy tizimning boshqa bozorlaridan ajralib turadigan bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Bu xususiyatlar:

- oziq-ovqat ishlab chiqarish uchun xom ashyo ishlab chiqarish va iste'mol qilishning mavsumiyliigi;
- bozorda oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berishga tuproq-iqlim sharoitlarining bevosita ta'siri;
- mahsulot ishlab chiqarish va sotish jarayonida bozorning mamlakat iqtisodiyotining barcha tarmoqlari bilan ikki tomonlama o'zaro bog'lanishi va oziq-ovqat bozorining mehnat bozorlari, yer, investitsiya tovarlari holatiga bevosita bog'liqligi, moliya va bozor infratuzilmasining boshqa elementlari;
- oziq-ovqat bozorining uzluksiz faoliyat yuritishi, bu odamlarning fiziologik ehtiyojlarini qondirish uchun har kuni oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilish zarurati bilan bog'liq;
- oziq-ovqat mahsulotlarining o'ziga xosligi-ularning sifat ko'rsatkichlarini uzoq saqlash muddati davomida saqlab turishning iloji yo'qligidan iborat bo'lib, oziq-ovqat mahsulotlarini tez va ba'zan darhol sotishni talab qiladi, bu mahsulot yo'qotishlarining oshishi va rentabellikning pasayishi bilan birga keladi. Oziq-ovqat mahsulotlarining yana bir xususiyati – yuqori darajadagi o'zaro almashinish va shu bilan birga past daromad egiluvchanligi, shuningdek, ishlab chiqarish hajmining nafaqat to'lovga qodir talab bilan shartlilik, balki iste'molning fiziologik normalari, yer va boshqa resurslarning mavjudligi;
- oziq-ovqat bozorini qishloq xo'jaligi va qayta ishlash tarmoqlari faoliyatining samaradorligi va samaradorligini belgilovchi omil sifatida ko'rib chiqish imkoniyati, chunki u ularning faoliyati natijalarini jamlaydi;
- vaqti-vaqti bilan ushbu bozorda paradoksal vaziyat yuzaga keladi, bunda barcha tovar ishlab chiqaruvchilar uchun noqulay ob-havo sharoiti qulay bo'lganidan ko'ra ko'proq ma'qul bo'lishi mumkin, chunki

oziq-ovqat mahsulotlariga talabning egiluvchanligini hisobga olgan holda, yuqori hosildorlik sharoitida tovar ishlab chiqaruvchilarning daromadlari pasayadi;

- qishloq xo'jaligi mahsulotlarining asosiy iste'molchisining shaharlarda to'planishi, bu turli xil vositachilardan foydalanishga olib keladi. O'z faoliyatidan foyda olishni istagan vositachilar qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari daromadlarining pasayishiga va yakuniy iste'molchi uchun mahsulot narxining oshishiga olib keladi. Agar qishloq xo'jaligi xom ashyosi va oziq-ovqat mahsulotlarini sotish mexanizmlari ishlab chiqilmagan bo'lsa, vositachilar oziq-ovqat mahsulotlarini tarqatish kanallarini to'sib qo'yadilar, bu esa tovar ishlab chiqaruvchilarning iqtisodiy holatiga salbiy ta'sir qiladi va tsivilizatsiyalashgan oziq-ovqat bozorini shakllantirishga yordam bermaydi ;
- bu turdagi bozorning mukammal raqobat bozoriga yaqin, chunki barcha treyderlar bir-biriga raqobatchilardir; ularning har biri ma'lum bozor ulushini egallaydi; ular savdo qiladigan mahsulotlar nisbatan bir xil va alohida; xaridorlar ma'lumotlardan teng foydalanish imkoniyatiga ega va ko'pincha narxlar holati haqida yaxshi ma'lumotga ega bo'lishadi; sotuvchilar bir-biridan mustaqil ishlaydi, ishlab chiqaruvchilarning bozorga kirishi yoki chiqishi uchun hech qanday to'siq yo'q.

Shunday qilib, bizning fikrimizcha, oziq-ovqat bozorining mohiyatini xo'jalik yuritish vositalarining ta'siri ostida o'zgartiriladigan qishloq xo'jaligi xom ashyosi va oziq-ovqat mahsulotlarini sotish va sotib olish bo'yicha ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar tizimi sifatida talqin qilish kerak. Oziq-ovqat bozorini (funksional, hududiy, mahsulot yondashuvi) tizimlashtirishga yondashuvlarni tahlil qilish asosida oziq-ovqat va funksional tuzilmalarni oshkor qilish asosida o'zaro munosabatlarni aniqlash va optimallashtirish imkonini beradigan va agrosanoat majmuasining ishlab chiqarish qayta ishlash tarmoqlari bilan qishloq xo'jaligi xom ashyosi va tayyor oziq-ovqat mahsulotlari bozorlari o'rtasida sxematik model ishlab chiqilgan.

XULOSA

Oziq-ovqat bozorining mohiyatini tushunishga turli yondashuvlarning tahlili davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyatini hisobga olish zarurligini isbotladi va oziq-ovqat bozorini sotuvchilar va xaridorlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar tizimi sifatida tushunishni chuqurlashtirishga imkon berdi. qishloq xo'jaligi xom ashyosi va oziq-ovqat mahsulotlarini sotish, ayirboshlash, bu talab va taklif muvozanatini ta'minlaydi, shuningdek, davlat tomonidan tartibga solish vositalari ta'sirida bozor subyektlari manfaatlarini muvozanatlashtiradi.

“Rivojlanish” tushunchasining tarkibiy elementlarini tahlil qilib umumiy falsafiy ma'noda “oziq-ovqat bozorini rivojlantirish” tushunchasini makon va vaqt ichida yuzaga keladigan miqdoriy va sifat o'zgarishlarining uzoq muddatli, doimiy bo'lmagan majmuyi sifatida tushunish kerakligi isbotlangan. Oziq-ovqat bozorining asosiy parametrlari xususiyatlarining yaxshilanishi yoki yomonlashishi, o'zgaruvchan atrof-muhit sharoitlariga moslashish jarayonida uning potentsialining oshishi yoki pasayishiga olib keladi.

Oziq-ovqat bozorining mohiyati va tipologiyasini tushunishga yondashuvlarni o'rganish tasnifni qo'shimcha belgilangan mezon belgilari asosida to'ldirishga imkon berdi, xususan: oxirgi iste'molchilar uchun tovarlarning narx mavjudligi printsiplari bo'yicha: ijtimoiy oziq-ovqat bozorlari, o'rta sinf uchun oziq-ovqat bozorlari va elita mahsulotlarining oziq-ovqat bozorlari; yakuniy iste'molchi turiga qarab: ommaviy iste'mol tovarlari bozorlari, bir martalik mahsulotlar bozorlari, bolalar ovqatlari bozorlari va tibbiy va profilaktik oziq-ovqat mahsulotlari bozorlari.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Voitov A. G. Iqtisodiyot. Umumiy kurs. (Iqtisodiyotning fundamental nazariyasi): darslik / A. G. Voitov. – 8-chi tahrir 2003.–600 b.
2. Kovalchuk V. M. Iqtisodiyot va iqtisodiy fikr tarixi: [tahrir. pos.] / V. M. Kovalchuk, M. V. Nazarovich, M. I. Qal'a. 2008. – 647 b.
3. Bobrov V. Ha. Bozor iqtisodiyoti asoslari: do'st / V. Y. Bobrov. -TO.: Libid, 1995.–320 b.
4. Diogen Lazrtskiy. Mashhur faylasuflarning hayoti, ta'limotlari va so'zlari haqida / Diogen Lazrtskiy. – M.: Mysl, 1986. – 571 b.
5. Smit A. Richatka xalqlarining tabiati va sabablari haqidagi tadqiqotlar. 1–3 kitob. / A. Smit. – M.: Nauka, 1993. – 572 b.
6. Marshall A. Iqtisodiyot fanining tamoyili: v 3-x t. / A. Marshall. – M.: Progress-Univers, 1993. – 352 b.
7. Fridman M. Erkinlik haqida / [Fridman M., Hayek F.]; boshiga ed. A. Babich.- Minsk: Polifakt referendumi, 1990. – 200 b.
8. Iqtisodiyot / tahrir. P. Samulson: v 2 tomox. – M.: NPO Aglon, Mashinasozlik, 1997. – T. 1. – 333 b.
9. Antoshkina L. I. Tovar bozori infratuzilmasi: [navc-metod. mustaqil o'qish va mutaxassisliklar bo'yicha bakalavrlar tayyorlash uchun yaxshi. Marketing] / L. I. Antoshkina, I. O. Tarlopov, L. P. Kolenchenko. – Donetsk: Janubi-Sharqiy, 2009. – 184 p.
10. Kirilenko V. V. Iqtisodiyot: [soch uchun yaxshi tur.: Iqtisodiy fikr, 2003. – 155 p.
11. Galchinskiy A. S. Iqtisodiy bilim asoslari: [tahrir. pos.] / A. S. Galchinskiy, P. S. Eshchenko, Y. I. Palkin –1998. – 544 p.
12. Medvedev. – K.: Nika-NDentr Elga Siyosiy iqtisod: Pidruchnik / G. I. Bashnin, 2000. – 527 b.199.
13. Shoimqulov A. A. Iqtisodiyot nazariyasi asoslari: [darslik. qo'llanma] /,. – 479 b.
14. Matsibora V. I. Qishloq davlatining iqtisodiyoti: 1994. –415 b.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

